

נייר עמדה

תכניות למגורים זמניים לאוכלוסייה הבדואית בנגב

חודש דצמבר 2019

בחודשים האחרונים, נידונו בוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה – מחוז דרום תכנית 624-0765792 ותכנית 652-0767921 - "פתרונות זמניים למגורים ומבני ציבור עבור אוכלוסיית הבדווים בנגב" (להלן: "התכניות"), במסגרתן מבקשת המדינה לפנות עשרות אלפי אזרחים ערבים בדואים מבתיים וכפרים אל 'מחנות עקורים' אשר נעדרים בהם תנאי מחיה הולמים.

נייר עמדה זה בא להבהיר את השלכותיהן של התכניות הנ"ל על האוכלוסייה הבדואית בנגב, הסכנות הטמונות בהן והדרך בה הן פוגעות בזכויות אדם של האזרחים הבדואים.¹

מטרת התכניות

מטרת התכניות, כפי שהובהר בהוראותיהן, היא לאפשר "פתרונות זמניים למגורים, לצורכי ציבור ולשירותים נלווים עבור האוכלוסייה הבדווית." בדברי ההסבר לתכניות פורט כי היקפי הפיתוח הנדרשים וחסמי ביצוע של תשתיות מקומיות אינם מאפשרים מענה מיידי להסדרת פתרונות מגורים לתושבי הכפרים הבלתי מוכרים ועל כן נדרשים מתחמי מגורים זמניים על מנת לאפשר העתקה מיידיית של התושבים. התכניות בעצם מכוונות להעברת תושבי הכפרים הבדווים הבלתי מוכרים מכפרים בהם הם מתגוררים עשרות שנים וחלקם אף מלפני קום מדינת ישראל, למבנים זמניים - יבילים או פריקים - לתקופה של 3 שנים עד 6 שנים (סעיף 4.1.2 א להוראות התכניות).

התכניות מהוות, הלכה למעשה, חולייה נוספת בשרשרת הצעדים בהם נוקטת המדינה כדי לעקור את תושבי הכפרים הבלתי מוכרים. מטרתן העיקרית של התכניות היא לפנות בצורה המהירה ביותר את תושבי הכפרים הלא מוכרים אף במחיר של העדר פתרונות דיור הולמים ונאותים לאוכלוסייה המפונה, כאשר הדאגה היחידה העומדת במרכז התכניות הינה פינוי שטחים ולא האדם המפונה מהם.

הכפרים הבלתי מוכרים בנגב ממוקמים במרביתם באזור צפון מזרח הנגב בשטח שבין באר שבע, ערד, דימונה וירוחם, ואשר כונה "אזור הסייג". מרביתם של הכפרים הבלתי מוכרים היו קיימים

---

¹ עדאלה, יחד עם המועצה האזורית ליישובים הבלתי מוכרים בנגב, שתיל, ופורום הדו-קיום בנגב לשוויון אזרחי, שלחו מכתבים לוועדת התכנון המחוזית ולרשויות אחרות בדרישה לדחות את התוכניות המוצעות הללו ולהפסיק את קידומן <https://www.adalah.org/he/content/view/9837>

- א. תכנית אזור תעשייה רמת בקע המשתרעת על שטח של כ- 11,2838 דונם ומסכנת את בתיהם של אלפי אזרחים ערבים בנגב מהכפרים אבו קרינאת, אום מתנאן, ואדי אלמשאש, ואדי אלנעם, סואווין ואבו תלול.⁴
- ב. תכנית להרחבת כביש 6 לכוון דרום על שטח של כ- 21,000 דונם המסכנת את בתיהם של אלפי אזרחים ערבים מהכפרים אלמסאעדיה, ילקרין, ח'רבת אלואטן, ביר אלחמאם, ואדי אלחיליל, ח'שם זנה, סואווין, אלשהבי, ואדי אלנעם וואדי אלמשאש.⁵
- ג. פינוי עשרות אלפי דונמים המוכרזים כשטחי אש והכוללים את שטחי הכפרים אלבקיעה, אלבאט המערבי וכן אזורי מגורים צפונית לכביש 31 עד ערד.
- ד. תכנית מסילת הרכבת באר שבע-ערד הכוללת כ- 4,700 דונם המגבילה את אפשרויות הפיתוח של כסייפה, ערעה שבנגב ואלפורעה, ומסכנת בתים בכפרים הבלתי מוכרים אלזערורה, ע'זה, אלמזרעה, קטאמאת ואלבחירה ומנתקת כ- 16 כבישי גישה לכפרים אלה.⁶
- ה. תכנית מסילת ברזל דימונה-ירוחם המשתרעת על כ- 3,400 דונם ומסכנת את בתיהם של תושבי הכפר הבלתי מוכר רח'מה.⁷
- ו. תכנית לקו חשמל במתח גבוה המשתרעת על כ- 18,200 דונם ומסכנת את בתיהם של אלפי אזרחים ערבים בכפרים אלסר, ואדי אלנעם, וואדי אלמשאש המשתרעים על עשרות אלפי דונמים.⁸
- ז. תכנית כריית הפוספטים בשדה בריר וזוהר דרום המשתרעת על כ- 26,000 דונם ומסכנת את בתיהם של אלפי אזרחים ערבים בכפר אלפורעה ובכפרים הבלתי מוכרים אלזערורה, ע'זה וקטאמאת, בנוסף למפגעים התברואתיים והסכנות הבריאותיות שהיא מייצרת עבור תושבי אותם כפרים.⁹

⁴תכנית 621-0479709 "אזור תעשייה מיוחד רמת בקע". התנגדות לתכנית שהגישו עדאלה ובמקום: מתכננים לזכויות תכנון בישראל מטעם תושבי המקום נדחתה בשנת 2019.

<https://www.adalah.org/he/content/view/9648>

⁵תמ"א 2/21/א/31, תמ"א 3/21/א/31, תמ"א 4/21/א/31. התנגדות ועתירה לתוכנית שהגישו במקום: מתכננים לזכויות תכנון בישראל והאגודה לזכויות האזרח נדחו בשנת 2011. בג"ץ 3459/10 עטיה אלעתאמין

ני ממשלת ישראל (2011) <https://law.acri.org.il/he/2476>

⁶ תכנית 652-0203216 – "מסילת ערד". התנגדות לתוכנית שהגישו עדאלה ובמקום: המתכננים לזכויות התכנון בישראל נדחתה בשנת 2018. <https://www.adalah.org/he/content/view/9202>

⁷ תכנית 0193185-607 – "מסילת ברזל דימונה - ירוחם". התנגדות לתוכנית שהגישו עדאלה ובמקום:

המתכננים לזכויות התכנון בישראל נדחתה בשנת 2018. <https://www.adalah.org/he/content/view/9266>. תמ"א 9/10 – "תכנית מתאר ארצית חלקית ברמה מפורטת לרשת החשמל".

⁸ תמ"א 14/ב – "תכנית ארצית לכרייה ולחציבה". עדאלה, יחד עם 168 תושבי אל-פורעה, המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב, האגודה לזכויות האזרח, במקום ורופאים לזכויות אדם-ישראל, הגישו עתירה לבית המשפט העליון ביום 21 ינואר 2019 נגד תכנית המכרות. בית המשפט הוציא "צו על תנאי" המחייב את המדינה להצדיק את חוקיות הפרויקט. בג"ץ 512/19 יונס דהאבשה ו-172 עותרים נוספים נ.

המועצה הארצית לתכנון ובניה (תלוי ועומד) <https://www.adalah.org/he/content/view/9674>

ח. בנוסף, קיימים הליכי פינוי בשלבים שונים: בכפר ראס ג'ראבה הוגשו תביעות פינוי לצורך הרחבת דימונה, ובכפרים אלבקיעה ואלבאט אלגרבי שבהם נמסרו התראות פינוי.

ב. היישובים המוכרים

התכניות אמורות לחול בעיקר על שטחי שיפוט הרשויות המקומיות הבדואיות - מועצה אזורית אלקסום, מועצה אזורית נווה מדבר, ערעה בנגב, חורה, כסייפה, לקיה, שגב שלום ותל שבע - ובסמיכות להם, על שטח כולל של מעל ל- 129,658 דונם. לשם השגת מטרותיהן מכפיפות התכניות דן את כלל תכניות המתאר שברשויות המקומיות הבדואיות הנ"ל להוראותיה. סעיף 1.6 להוראות שתי התכניות קובע, כי "תכנית זו משנה הוראות תכניות מקומיות מאושרות רק בנושאים הקבועים בה. כל יתר הוראות התכניות המאושרות ממשיכות לחול".

כלל הרשויות המקומיות הנ"ל נמצאות במדרג סוציו-אקונומי 1 – הנמוך ביותר - סובלים ממחסור חמור בקרקעות וממצוקת פיתוח ותכנון, מרמת תשתיות נמוכה וחלק מהיישובים אף נעדרי תשתיות ומרמת שירותים ציבוריים נמוכה ביותר. במצב הקיים, העברת אוכלוסייה למתחמי מגורים זמניים ליישובים אלה יהיו השלכות הרסניות בכמה מישורים:

א. התכניות הופכות ליישובים אלה על כל המתגוררים בהם ואפשרויות פיתוחם כערובה לשם העברת אוכלוסייה למגורים זמניים ולשם פינוי אוכלוסייה בדואית מכפרים בלתי מוכרים.

ב. התכניות יביאו להחרפת המצוקה הסוציו-אקונומית והעמסה נוספת של התשתיות הכלכליות והחברתיות ביישובים על כדי קריסתם כליל.

ג. התכניות יביאו להחרפת מצוקת הדיור והקרקע בכך שהן נוגסות משטחי הפיתוח לצרכים הדוחקים של האוכלוסייה המקומית.

ד. התכנות יובילו להעמסה על התשתיות ורמת השירותים המקומיים אשר בקושי עומדים בעול האוכלוסייה הקיימת ביישובים אלה. בחלק מהיישובים אליהם מתבקשת העברת תושבי הכפרים הבלתי מוכרים אין כלל תשתיות, כגון יישובי המועצות האזוריות נווה מדבר ואלקסום.

תכניות פסולות ברמה הערכית והחוקית

א. התכניות מאמצות את עקרון המגורים הזמניים והבלתי הולמים עבור האוכלוסייה הבדואית ואינן עומדות אף בתנאים המינימליים של תנאי מדור הולם (adequate housing). המבנים הזמניים על פי התכנית הם פריקים ואינם בטוחים דיים, לא יהיו מחוברים באופן הולם לתשתיות ואינם נגישים לשירותים ברמה נאותה, אינם מטיחים בטיחות גופנית ומרחב נאות, אינם מספקים נגישות לקבוצות מוחלשות ומנותקים ממקורות פרנסה ותעסוקה.¹⁰ כך זאת תוך כדי הפרת הזכות לקניין ולמדור ופיתוח

¹⁰ ראו: UN-OHCHR and UN-HABITAT Factsheet number 21 on the right to adequate housing: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf.

הולמים.

דגש מיוחד יש לשים בהקשר הזה על השלכות היעדר הבטחון בדיוור ולאפקט הטראומטי של עצם המעבר ולזמניות המגורים על אוכלוסייה הנשים והילדים מבין תושבי הכפרים הבלתי מוכרים. רוב התושבים בכפרים אלה נולדו אל תוך זמניות כפויה ויתבררו אל תוך זמניות כפויה נוספת. אוכלוסיית הקטינים היא בד"כ פגיעה יותר בכל רמות הזכויות.

ב. התכניות מייצרות שתי מערכות תכנון בנגב, אחת לאזרחים היהודים ושניה לאזרחים הבדואים, השונות זו מזו ברמה הערכית – נפרד אך לא שווה. מערכת אחת הממקמת את האזרח היהודי במרכז ופועלת לטובתו, רווחתו ופיתוחו העתידי. מערכת שניה המקדש את ערך הפיננסי לטובת מגורים זמניים ומכפיף את כלל האוכלוסייה הבדואית והיישובים הבדואים לערך פסול זה. יצירת שני מערכי תכנון שונים במהותם ובתכליותיהם כאמור ויצירת דין תכנון חירום מיוחד לאוכלוסייה הבדואית מהווה פגיעה חמורה ביותר הן בעקרון שלטון החוק וכן בעקרון השוויון בפני החוק.

ג. התכניות משעות את דיני התכנון והבניה ומחילות במקומם מתכונת תכנון חירום הנשענת על פיננסי מהיר ומגורים זמניים. התכניות מעבירות סוגיה אזרחית בעלת חשיבות קיומית לעשרות אלפי תושבי הכפרים הבלתי מוכרים לספרה הדומה למתכונת חירום של מעבר זמני, תוך כדי פגיעה בעקרונות שלטון החוק והשוויון בפני החוק.

ד. התכניות מאמצות מדיניות של סגרגציה והפליה בתכנון על רקע אתני ברמה גאוגרפית או יישובית. הן מבססות מנגנון כפייה בדיוור וחלוקת משאבי קרקע תוך קביעת מיקומי המגורים לפי שיוך אתני ובהישען על עקרונות סגרגטיביים במהותם. כפי שניתן לראות באופן ברור מתשריטי התכניות, הן מייצרות איים של מתחמי מגורים לאוכלוסייה הבדואית, אף במתכונתם הזמנית, ובלבד שיפוננו אזורים שאינם מיועדים למגורי אזרחים בדואים.